

Kẻ Sĩ Thiếu Liêm Sĩ

Truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Hoa

Lặng lẽ rời buổi họp vào lúc bốn giờ chiều, tôi hối hả gọi tắc-xi ra phi trường Quốc tế Seattle - Tacoma. Chuyến bay chiều thứ Sáu đi Los Angeles đông nghịt, không một ghế trống. Tôi vừa uể oải đọc sách vừa góp chuyện lấy lệ với bà bạn đồng hành đứng tuổi ngồi cạnh, thầm nghĩ hôm nay mình gặp một “bà Mỹ buồn.” Kinh nghiệm của những chuyến đi xa cho thấy đàn bà Mỹ, nhất là những người có tuổi, thường ưa kể chuyện riêng tư với người lạ chỉ gặp một lần trong đời. Sau vài câu trao đổi chuyện nắng mưa và thăm hỏi công việc làm ăn, bà dần dần kể chuyện nhà mình. Bà góa chồng từ mùa hè năm kia, chồng bà qua đời trong một tai nạn xe hơi, và cô con gái duy nhất hiện ở Los Angeles,

“Betty ngày trước là hoa khôi trường trung học Roosevelt ở Seattle. Từ nhỏ đến lớn chăm lo học hành, chưa bao giờ làm bố mẹ phiền lòng. Nó tốt nghiệp UCLA và đang làm việc cho hãng kế toán lớn bậc nhất Hoa kỳ. À, ông gốc người nước nào nhỉ?” UCLA là University of California Los Angeles, một đại học có tiếng ở nam California.

“Thưa, tôi quê ở Việt nam,” tôi lễ phép trả lời.

“Thật tuyệt vời! Con bé nhà tôi vừa theo đạo Phật để kết hôn với một người Việt như ông. Chuyến này tôi xuống LA để dự đám cưới của nó. Sao người Việt các ông thông minh thế?” bà Mỹ reo lên; “LA” là Los Angeles nói gọn.

“Sao ạ?” tôi chưa hiểu ý bà.

“Giáng sinh vừa rồi, Betty đưa vị hôn phu về nhà tôi. Anh ấy là kỹ sư mà bàn chuyện âm nhạc và văn chương thì chính tôi cũng say mê.”

Tôi chợt vui với một ý nghĩ thoáng qua, biết đâu thằng Hương tài hoa bạn tôi chẳng phải là chàng rể tương lai của “bà Mỹ buồn.” Sau chuyến công tác Seattle này, tôi ghé lại Los Angeles để hôm sau, thứ Bảy, dự đám cưới của nó. Ngày trước ở Huế, nó học cùng trường, ở cùng xóm, và mê truyện mê sách chẳng khác gì tôi. Hai thằng mê đọc truyện Tàu, truyện kiếm hiệp, và truyện trinh thám đến nỗi đi học mà dám ôm theo cuốn truyện – một điều cấm kỵ – để đọc vào giờ nghỉ. Lên đại học, nó vào Sài gòn học kỹ sư canh nông ở trường Cao đẳng Nông Lâm Súc, học rất giỏi, và được một ông bạn ba nó đang làm lớn trong bộ Canh nông ngắm ghé gả con gái. Tôi không gặp mặt cô ấy cho đến sau khi bạn tôi tốt nghiệp và làm đám cưới. Tiệc cưới linh đình ở nhà hàng Bát Đạt trên đường Đồng Khánh trong Chợ Lớn, và dĩ nhiên tôi bị làm phù rể.

Thằng Hương được giữ lại trường Nông Lâm Súc làm giảng viên, được cử đi Hoa kỳ học cao học canh nông, và cuối cùng trở về trường dạy lại. Sau tháng Tư năm 1975, là sĩ quan biệt phái “Ngụy” nó bị đi tù “cải tạo.” Trong ba năm nó nằm trong tù, vợ nó đi thăm nuôi đúng một lần. Đó là lần cô đưa cho nó ký giấy ly dị để đi lấy chồng khác. Được thả về, nó bán chợ trời và dạy Anh văn đắp đổi qua ngày. Bốn năm sau, nó vượt biên sang Los Angeles và làm việc vặt vĩnh viễn rồi xoay sở xin được chân *extension agent* (hay *county agent* là cố vấn canh nông quận) thuộc quận Los Angeles, cố vấn cho dân chúng về mọi vấn đề liên quan đến ngành canh nông và kinh tế gia đình. Bạn tôi tứ cố vô thân, không có họ hàng thân thích ở Hoa kỳ, nên đám cưới chỉ trông nhờ vào bạn bè.

* * *

Trước khi rời phi cơ để vào phi trạm, “bà Mỹ buồn” chào từ giã,

“Hân hạnh được tiếp chuyện với ông. Chúc ông vui vẻ trong chuyến lưu lại LA.”

“Tôi cũng vậy. Chúc bà và cô Betty may mắn, thưa bà . . .?”

“Bà Johnson. Cám ơn ông nhiều.”

Tôi giật mình nhận ra bà Johnson chính là mẹ vợ thằng Hương: Trong thiệp báo hỉ, tên cô dâu là Betty Carolina Johnson. Quả nhiên, ra khỏi *jetway* (hành lang dẫn từ phi cơ vào phòng đợi phi trạm) tôi thấy thằng Hương và vị hôn thê đứng đón bà. Bên cạnh hai người là cái vóc dáng loắt choắt của thằng Tiễn bạn học cùng lớp đệ nhất niên trường kỹ sư với tôi; nó ra đón tôi về nhà ngủ đêm nay. Chưa thấy rõ mặt đã nghe tiếng nói oang oang của nó,

“Trong lúc đợi mà và bà *Mẽo* kia, tao tốn bao nhiêu nước bọt mới dụ được thằng Hương tối nay đãi mình đi ăn cơm Việt nam, ăn một bữa cho đáng đồng tiền bát gạo. *Đớp* xong *một quả* rồi hẳn chia tay, ai về nhà nấy nghỉ lấy sức ngày mai đánh trận sau là đám cưới ở chùa Phổ Hiền.”

Ở tiệm ăn, trong lúc mẹ con bà Johnson rĩ rả tâm sự với nhau, thằng Hương nói chuyện đám cưới với tôi và thằng Tiễn,

“Khách khứa phía bên *tau*, ngoài đám bạn bè ở quanh đây, chỉ có thằng *Ba Hoa* từ xa lại. Phía Betty thì ngoài bà mẹ, có mấy con bạn thân trong vùng nam California. Bạn bè chỉ một nhóm, *rứa* mà xuýt chút nữa *tau* gây họa.”

“Chuyện gì mà ghê vậy?” tôi trợn mắt nhìn nó, thằng Tiễn tùm tùm cười.

“Khoảng một năm trước, *tau* nghiên cứu một số dự án canh nông trên thế giới và tình cờ liên lạc được với anh Tâm đang làm chuyên viên cao cấp của FAO, tức là Tổ chức Lương Nông của Liên hiệp quốc. Ngày Sài gòn, anh là kỹ sư đàn anh và cũng là đồng sự dạy Nông Lâm Súc của *tau*. Betty đề nghị mời anh làm khách danh dự. Xuýt chút nữa *tau* lỡ dại nghe lời, nếu không có thằng quỷ Tiễn *ni* chưởi *tau* một *mách*.”

“Không phải à? Trước năm 1975, thằng Tâm là đưa *ăn cơm Quốc gia thờ ma Cộng sản* số một; nó công khai tuyên bố, ‘Chế độ Sài gòn như chiếc áo rách nát đến nỗi không thể vá, cách duy nhất là xé bỏ và may chiếc áo mới.’ Nó mà dự đám cưới mà thì ‘ông’ là đưa từ mà y trước tiên, không *oong-đơ* gì cả,” thằng Tiễn nghiêm mặt, vẻ cười cợt thường ngày biến mất.

Tâm tốt nghiệp thủ khoa khóa 1 kỹ sư trường Cao đẳng Nông Lâm Súc, được giữ lại trường dạy, và được gửi đi Hoa kỳ học cao học canh nông. Sau đó, chính phủ Việt nam Cộng hòa (“VNCH”) một lần nữa gửi ông đi du học, học tiến sĩ kinh tế canh nông tại Đại học Illinois Springfield ở Springfield thuộc tiểu bang Illinois. Nơi đây ông gặp Ngọc Sương, cũng là sinh viên được học bổng đi du học; hai người yêu nhau và lấy nhau. Khi tốt nghiệp, thay vì theo bốn phận phải về nước phục vụ, hai vợ chồng dắt díu nhau sang Thụy Điển “tá túc” chính trị. Nhưng sau một thời gian ngắn, họ ngã ngựa ra rằng xứ Bắc Âu này không phải là đất dung thân nên đành cuốn gói bỏ về Sài gòn.

VNCH mở rộng vòng tay đón hai đứa con ưu tú học thành tài trở về, Ngọc Sương làm việc ở Kỹ Thương Ngân hàng, và Tâm là giáo sư Đại học Nông nghiệp (là trường Nông Lâm Súc nay là một

phân khoa của viện Đại học Bách khoa Thủ Đức) và được mời dạy ban Kinh tế của Đại học Luật khoa Sài Gòn. Ông dạy sinh viên rằng kinh tế xã hội chủ nghĩa là nền kinh tế tối ưu, nhưng chính phủ VNCH vẫn để ông yên vì tôn trọng quyền tự do tư tưởng của công dân cũng như không can thiệp vào nền tự trị đại học. Đầu năm 1975, ông bị bắt giữ vì công khai kêu gọi sinh viên theo Cộng sản. Cuối tháng Tư, chính phủ lâm thời của Xxxx Man phóng thích và cử ông vào phái đoàn đi vào trại Davis trong phi trường Tân Sơn Nhất để “điều đình” với phe Cộng sản trong ban Liên hiệp Quân sự Hai Bên; phái đoàn bị giữ lại đó đến trưa ngày 30 tháng Tư.

Chủ nghĩa Cộng sản vốn không có đất sống cho tầng lớp trí thức – như vợ chồng Tâm. Sau khi chiếm miền Nam, Việt Cộng (“VC”) chỉ “lưu dung” những giáo sư đại học VNCH chúng cần về một mặt nào đó chứ không tin tưởng hay kính trọng họ. Thí dụ, Giáo sư Ngọc ở Đại học Khoa học Sài Gòn là người rất dễ bảo, tận tình hợp tác với phe thắng cuộc, và sốt sắng nhận cung cấp những nghiên cứu “khoa học” đại loại như “một kí rau muống có giá trị dinh dưỡng hơn một kí thịt bò” để chúng dùng lừa bịp dân chúng. Thế mà, “Nhìn lý lịch thấy trước đây năm nào tôi cũng đi Mỹ nghiên cứu hoặc dạy học, người ta thắc mắc tại sao đi Mỹ quá trời. Tôi nộp đơn xin vô hội Trí thức Yêu Nước, mấy lần đều bị từ chối,” ông kể.

Giáo sư Hoàng, một nhà thực vật học nổi tiếng khắp thế giới và viện trưởng sáng lập Đại học Cần Thơ, được cất đặt làm “hiệu phó” (phó khoa trưởng) Đại học Khoa học Sài Gòn, một chức vụ bù nhìn. Ông không phải đảng viên, nên khi có vấn đề gì thì người trong đảng họp riêng. Quyết định xong, có việc chúng nói với ông, có việc ông không bao giờ được cho biết. Một thời gian sau, ông trả lại chức “hiệu phó,” trường sợ mang tiếng không nhận, và ông khóa cửa phòng, giao chìa khóa, và chấm dứt vai trò làm cảnh của mình. Hàng năm, ông được chính phủ Pháp mời sang Pháp giảng dạy, và sau vài năm, ông ở Pháp lại luôn.

Năm 1977, có lần hệ thống nước máy của thành phố bị vẫn đục, nhà thực sĩ y khoa tầm tiếng từng làm khoa trưởng Đại học Y khoa Sài Gòn nhiều năm là Giáo sư Biểu và một số nhà khoa học khác được vời tới vấn kế. Nhiều người hăng hái phát biểu, riêng ông ngồi im. Khi bị gọi đích danh hỏi, ông trả lời, “Từ ngày mấy anh về, cái đầu trí thức khỏe, vì cái gì cũng đã có mấy anh nghĩ hết. Nước là chuyện mấy anh, đâu phải chuyện tui.”

Để tưởng thưởng thành tích đả phá VNCH của Tâm, VC cử ông làm đại biểu khóa 1 Hội đồng Nhân dân thành phố và ủy viên Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc. Mang hai danh hiệu đao to búa lớn này, ông chính thức thành “chuyên viên gơ tay” biểu quyết thông qua những chương trình mà “các chuyên viên [ở đâu không biết] đã để ra rất nhiều thời giờ soạn thảo” chứ không được quyền bàn cãi hay thảo luận. Tại Đại học Nông nghiệp, Tâm bị cấm dạy vì bằng tiến sĩ kinh tế canh nông đậu ở Hoa kỳ, một xứ tư bản chủ trương kinh tế tự do, trái ngược với chế độ “bao cấp” của VC, nhưng còn được rộng lượng cho ngồi trong hội đồng khoa là ủy ban đầu não của trường. Không bao lâu, đảng ủy trường kiểm thảo và phê bình ông muốn “tranh giành lãnh đạo với đảng” vì luôn luôn bất đồng ý kiến với những con ếch ngồi đáy giếng từ ngoài Bắc vào. Ông thấy rõ kẻ thống trị mới không thể và không bao giờ tin dùng mình.

Sau bốn năm công cốc, lấm phen tức ói máu, Tâm xoay xở đưa vợ và ba đứa con vượt biên sang trại tỵ nạn Songkhla nằm ven biển phía nam Thái Lan. Nơi đây, ông bị một số người tỵ nạn khác

nhận ra và đánh cho một trận như tử. Nhưng khi được hỏi, “Liệu vượt biên là một quyết định sai lầm?” ông cả quyết, “Không, dù phải trả giá đắt, mình vẫn thấy ra đi là đúng.” Một hôm có người báo tin đêm đó ông sẽ bị thanh toán, vợ chồng ông hoảng hốt lên cầu cứu với phái đoàn Cao ủy Tỵ nạn Liên hiệp quốc đang vào trại phỏng vấn người tỵ nạn xin đi định cư. Trưởng phái đoàn là một thiếu phụ người Pháp quen với ông ở Đại học Illinois Springfield; bà bí mật dàn xếp đưa gia đình ông ra khỏi trại, tìm nơi tạm trú, và sau đó cho đi định cư ở Thụy sĩ.

Với bằng tiến sĩ ở một đại học lớn của Hoa kỳ, Tâm được tuyển làm chuyên viên kinh tế cho FAO của Liên hiệp quốc và cử làm cố vấn kinh tế và canh nông cho các nước chậm tiến ở Phi châu. Thăng Hương liên lạc đều đặn với ông trong thời gian ông làm việc cho FAO. Sau năm 2000, ông *áo gấm xanh xang* về Sài gòn nhiều lần, huênh hoang thăm viếng viên chóp bu VC cũ, và mua căn *condo* (tức là “condominium” là căn nhà phải trả tiền trông nom và bảo trì chung) ở Phú Mỹ Hưng làm nơi đi đi về về.

Năm 2015 có dịp về Sài gòn, thăng Hương đến thăm vợ chồng Tâm. Bạn tôi biết Ngọc Sương là một người đàn bà gương mẫu, luôn luôn hy sinh vì chồng con, và đối xử rất hòa nhã với mọi người nên bạn bè ai cũng quý mến. Cùng Tâm đi dạo quanh bờ hồ trong vùng Phú Mỹ Hưng, bạn tôi hỏi,

“Gần như suốt đời, anh bôn ba từ chuyện này sang chuyện khác. Chị luôn luôn sát cánh bên anh qua bao nhiêu lần lên voi xuống chó, có khi nào chị phàn nàn không?”

“*Bả* chỉ nói *tui* muốn đội đá vá trời,” ông cười vênh vang.

Tâm muốn làm chuyện “đội đá vá trời” của một kẻ sĩ. Mơ “may chiếc áo mới” mà quên mất liêm sỉ!

Nguyễn Ngọc Hoa

Ngày 30 tháng Mười Một, 2022